

Socialt brandförebyggande arbete mot anlagd brand

Anlagda skolbränder är ett problem inte bara för skolor och kommuner, utan för hela samhällsekonomin eftersom bränderna ökat kraftigt de senaste tio åren och nu beräknas kosta samhället ca 500 miljoner till 1 miljard kronor per år. Anlagd brand är ett samhällsproblem som skapar psykisk, fysisk och ekonomisk otrygghet. Bränder som anläggs i skolor bör inte ses som isolerade händelser, utan förekomsten av lek med eld eller anlagda bränder bör ses som en indikator på att något bör åtgärdas. Mycket talar också för att skolor som drabbats av anlagda bränder i många fall upplevt en tidigare eskalering av annan problematik som social oro och annan brottslighet som till exempel skadegörelse.

Bränder i skolmiljö är inte bara en fråga om brand i en speciell byggnadstyp. Det handlar också om att barn och ungdomar av olika anledningar anlägger bränder i skolmiljön. Det behövs tekniska åtgärder för att förhindra uppkomst och spridning av brand, samtidigt behövs åtgärder för att förhindra att barn och ungdomar anlägger bränder.

Det handlar om att arbeta för att alla elever ska känns sig trygga och trivas i skolan, genom att förebygga kränkningar, misstrivsel och ohälsa samt genom att ge elever i svårigheter det stöd de behöver antingen det handlar om inläring, hälsa eller sociala problem. Ett bra brandskydd omfattar inte bara brandskyddstekniska frågor, utan även underhåll, vuxennärvaro och elevvård.

Ta tecken på anlagda bränder, lek med eld eller skadegörelse på allvar. Forskning visar att normer och attityder kopplat till anlagda bränder och eldande kan vara skyddande. Om det finns en tydlig nolltolerans bland skolpersonal, elever och föräldrar så minskar förekomsten av upprepade anlagda bränder på skolan. Forskningen betonar relationens betydelse i det förebyggande arbetet mot anlagda bränder. Det som gör skillnad och skapar mening i de sociala insatserna mot ungdomar i riskzonen att anlägga skolbränder är ett målmedvetet arbete för att skapa tillitsfulla sociala relationer mellan eleverna och brandmännen. Insatserna som syftar till att förebygga anlagda bränder ska enligt forskningen även vara välstrukturerade och handlingsinriktade, bygga på positiv bekräftelse, social inläring och normer. De ska utveckla färdigheter såsom självkontroll och problemlösningsförmåga.

”Förtroendefulla sociala relationer är väsentliga, ibland mer väsentligare än specifika metoder och tekniker, när det gäller att påverka personer att inte begå brott. Förtroendefulla sociala relationer tar tid och kräver engagemang för att utvecklas”. (Sven-Åke Lindgren m fl 2013)

Under fem år har forskare från universitet och högskolor i Sverige forskat på anlagda skolbränder. Forskningen samlar på ett unikt sätt kunskap och erfarenheter kring problemet både utifrån beteendevetenskap och brandskyddsteknik. Anlagda skolbränder är ett svårlöst samhällsproblem som har flera olika orsaker.

En jämförande studie mellan kommuner visar att det är en kombination av insatser som leder till att skolbränder minskar i större kommuner. Insatserna är samverkan mellan förvaltningar/myndigheter och sekundära sociala insatser särskilt riktade mot brandutsatta skolor i kombination med antingen kameraövervakning eller rondering.

Brandforsk ger en rad rekommendationer gällande olika typer av insatser. Insatserna delas in i kategorierna situationellt, socialt (primärt, sekundärt och tertiärt) och strukturellt förebyggande arbete.

Situationellt brandförebyggande arbete består av insatser som avser att minska antalet brottstillfällen genom att påverka de situationer där brott begås. Åtgärderna syftar till att få potentiella gärningspersoner att uppleva att brott blir svårare att begå, mer riskabla, mindre lönsamma och svårare att bortförklara. Insatserna avser att minska antalet bränder genom att påverka den fysiska skolmiljön. Brandpreventiva insatser inom denna kategori mot anlagda skolbränder utförs av det traditionella förebyggande arbetet som sker utifrån räddningstjänstens roll som myndighet. Brandingenjörer och brandinspektörer utför främst detta arbete. Andra aktörer som arbetar med denna kategori med att skapa trygga fysiska miljöer är rektor som ytterst brandskyddsansvarig, kommunens eller stadsdelens säkerhetskansler, försäkringsbolag och lokalförvaltningen för att nämna några. De situationellt brandförebyggande insatserna som framhävs inom forskningen är att minska möjligheterna att komma intill skolbyggnaden med fordon, installera okrossbart glas, bygga bort skyddade skrymslen intill fasad. Vidare ska skolan skydda ventilerade takfötter och ta bort brännbart material i närheten eller i anslutning till skolans fasad. Det är viktigt att identifiera särskilt utsatta områden/skolor och installera tekniska system.

Den andra kategorin kallas Socialt förebyggande riktas till människor och avser att minska personers benägenhet att anlägga bränder genom att påverka och utveckla önskvärda attityder, kunskaper och beteenden. Insatserna syftar till att påverka de som vistas i skolan, deras attityder och beteenden. Skolan kan genom att skapa ett gott samarbetsklimat och sociala relationer i skolmiljön förebygga skadegörelse inklusive anlagd brand. Detta innefattar att skapa normer och värderingar som präglas av nolltolerans kring "eldande".

Socialt förebyggande arbete delas in i tre underkategorier

Primär sociala prevention är generell och insatserna syftar till att motverka problem redan före det inträffat.

Sekundär social prevention riktas särskilda insatser mot grupper av personer som bedöms vara i riskzonen för att anlägga bränder.

Tertiär social prevention är insatser till identifierade brandanläggare.

Strukturellt arbete mot anlagda skolbränder innebär att förståelsen om anlagda bränder måste sättas in i ett större sammanhang och omfatta ett bredare arbete med trygghet och säkerhet. Förebyggande brandskydd måste med andra ord ses i relation att förbättra människors levnadsförhållanden och ökad samverkan mellan samhällsaktörer. I områden som präglas av social oro är det framgångsrikt med ett långsiktigt förtroendebyggande vilket förebygger risken för att anlagd brand används som en konflikthanteringsstrategi. I skolsammanhang kan det gälla åtgärder som genomgripande förändringar av skolbyggnaden (ombyggnationer), förändrad organisering av skolan och ändrad elevrekrytering. Strukturell prevention kan även omfatta kommunövergripande och nationellt initierade politiska beslut med konsekvenser för barn och ungas uppväxtvillkor, skolgång och boendemiljö.

Hur kommer det sig att ungdomarna eldar på skolan?

Endast tre procent av eleverna enligt BRÅs skolundersökning uppger att de tänt eld på något värdefullt under det senaste året. Att anlägga brand är ovanligt och merparten av de som uppger att de anlagt brand också begår andra brott, främst skadegörelse och inbrott. En analys av underliggande orsaker visar att förhållande som betyg, inställning till skolan samt fritidsaktiviteter har betydelse för risken att anlägga brand. Varför ungdomarna anlägger bränder visar en genomlysning av sextio mordbrandsdomar. Fem typer av motiv till skolbränder visar sig vara vanligt förekommande:

Skadegörelse; ofta pojkar 15 år eller yngre som agerar i grupp. Ej under skoltid

Psykiska problem; ofta även dömd till rättspsykiatrisk vård eller vård inom socialtjänsten. De agerar oftast ensam och är myndiga. Ej under skoltid

Avbryta skolverksamhet; lika ofta pojkar som flickor 15 år eller yngre och agerar i par. Anläggs under skoltid på toalett eller förvaringsutrymmen.

Dölja annan brottslighet; ofta pojkar 15 - 18 år som agerar i grupp. Alkohol och droger är vanliga inslag. Ej under skoltid

Skolbrand som bieffekt; ofta pojkar 15 - 18 som agerar i grupp. Avsikten kan vara att skrämman andra, värma sig etc. Ej under skoltid